

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

Збірник матеріалів

**III Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(3 листопада 2023 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
III Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 3
3 листопада 2023 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2023 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів III Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (3 листопада 2023 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2023. Вип. III. 272 с.

Організаційний комітет:

- Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/O_Serhieienkova_IL.pdf
3. Ludy T. Benjamin, Ludy T. Benjamin, Jr. A History of Psychology in Letters. Blackwell Publishing, 2006, p. 156

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Д. психол. н., проф. О. Ю. Булгакова
Магістрант П. В. Соколов

Реформа освіти в сучасний час підкреслює вирішальне значення дошкільного віку як унікального періоду розвитку особистості. Сучасні заклади дошкільної освіти прагнуть створити середовище, яке сприяє самореалізації та зростанню кожної особистості, виховуючи покоління, здатне до навчання протягом усього життя. Серед ключових показників особистісного розвитку дитини в цей період значну позицію займає пізнавальна діяльність. Вона служить основою для придбання дитиною культурних знань і досвіду, а також життєво важливим елементом у формуванні психічних якостей, незалежності, ініціативності та творчості, які сприяють цілісному розвитку особистості.

Дослідники досліджували різні аспекти пізнавальної активності у дітей дошкільного віку. У сфері когнітивного виховання воно описується як риса особистості, що відображає ставлення людини до процесу пізнання, позначаючи готовність і прагнення до самостійних пізнавальних починань. Це заняття передбачає оволодіння соціальним досвідом, накопиченими знаннями та методами діяльності, розробленими людством.

У психологічних дослідженнях пізнавальна діяльність розглядається як складна психологічна конструкція, що охоплює вибіркочу спрямованість людини на предмети

і явища. Він об'єднує емоційні, когнітивні та соціальні аспекти особистості людини [2]. Крім того І. Товкач, розглядає пізнавальну діяльність як самостійне та ініціативне залучення дитини, мотивоване цікавістю та необхідністю вирішувати когнітивні проблеми, що виникають у різних ситуаціях [7].

На думку С. Ладивір якісною стороною діяльності дітей дошкільного віку, пізнавальна діяльність вважається визначальною характеристикою особистості дитини і його готовності до навчання [4]. Вона проявляється через їх підхід до пізнавальних завдань і прагнення до самостійного дослідження, обумовлене засвоєнням соціального досвіду, знань і методів діяльності, накопичених людством.

На думку М. Марусинець, пізнавальна діяльність у дітей дошкільного віку виховується і розвивається через задоволення пізнавальних потреб за допомогою різних видів діяльності. Вона призводить до формування всебічного розуміння навколишнього світу і характеризується наявністю у дитини пізнавальною спрямованістю, ініціативністю, інтересом, самостійністю, оригінальністю. Дослідницею з'ясовано кілька аспектів пізнавальної діяльності дитини дошкільного віку, включаючи її ранній прояв з народження і схильність до інтенсивного розвитку. Вона може виражатися в різних видах діяльності, таких як опитування, рефлексія, порівняння та експериментування. Пізнавальний інтерес спостерігається на рівні допитливості і жаги до навчання, поєднує в собі інтелектуальні та емоційні установки до предметів і явищ в реальності. У міру дорослішання дітей дошкільного віку у них з'являються ознаки самостійності, певної саморегуляції, самоконтролю, а після 4-5 років з'являється активна трансформуюча діяльність [5].

Пізнавальна діяльність являє собою властиву дитині потребу в пізнавальних дослідженнях і активному вираженні інтересу до навколишнього середовища, собі, людям, предметам і речам, що приносять задоволення. Вона

включає в себе здатність залишатися цікавим до невідомого, шукати рішення проблемних ситуацій і виконувати елементарні розумові операції, такі як аналіз, порівняння, синтез, узагальнення і аргументоване прийняття рішень. Діти дошкільного віку також демонструють рудиментарні форми дослідження, експериментування та винахідництва. Вони захоплюються власними відкриттями і прагнуть виконувати поставлені завдання самостійно, рухомі бажанням реалізувати свій потенціал і здібності.

Згідно з висновками дослідження, пізнавальна активність у дітей може характеризуватися декількома ключовими особливостями:

1. Пізнавальна діяльність визначається як попередник і генератор активності, що представляє міру і якість особистості, а також умову розвитку і результату виховання.

2. Це риса особистості, яка проявляється у ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає готовність і прагнення до самостійного дослідження для засвоєння соціального досвіду, накопичених знань, методів діяльності.

У наукових дослідженнях були виділені різні форми пізнавальної діяльності, такі як відповідальність, допитливість, сумлінність, інтенсивність, енергія, зацікавленість, ініціативність, оригінальність, незалежність, оптимальність.

Дослідники А. Рудакова та Т. Садова також виділили показники пізнавальної активності, серед яких увага, концентрація, інтерес до навчального матеріалу, сильне бажання продовжувати заняття і вирішувати складні завдання, активне залучення до спілкування з дорослими [6].

Пізнавальна діяльність у дітей дошкільного віку культивується на основі їх пізнавальних потреб у різних видах діяльності, що призводить до формування всеосяжного світогляду. Характеризується наявною у дитини пізнавальною спрямованістю, ініціативністю, самостійністю, інтересом, оригінальністю.

У міру зростання дітей пізнавальна діяльність стає

більш цілеспрямованою і розвивається в її прояві. Пізнавальна діяльність стимулює інтерес дітей дошкільного віку до придбання нових знань, умінь і навичок, а також їх внутрішнє прагнення використовувати різноманітні методи дій для розширення своїх знань і розширення кругозору.

До основних показників пізнавальної діяльності, запропонованим С. Ладивіром, відносять увагу і особливий інтерес до предмета, емоційну залученість, дії, спрямовані на детальне розпізнавання і розуміння функціонального призначення суб'єкта, інтенсивність і якісні характеристики дій, різноманітність підходів, безперервний інтерес навіть за відсутності суб'єкта [3].

Аналіз теоретичних досліджень пізнавальної діяльності виявляє її як інтегроване і динамічне якість, що корениться в здатності і бажанні індивіда працювати самостійно без постійного нагляду. Пізнавальна діяльність дітей дошкільного віку характеризується здатністю планувати, організовувати і коригувати свої дії.

Пізнавальна діяльність супроводжує будь-яке самостійне починання, відображаючи готовність і бажання індивіда активно здобувати знання і застосовувати силу волі. Джерелом пізнавальної активності у дітей дошкільного віку є їх пізнавальна потреба, яка виділяється як одна з найважливіших потреб в період становлення особистості дитини. На відміну від інших життєвих потреб, пізнавальні потреби ніколи не можуть бути повністю задоволені, на думку І. Павлова. У міру зростання дитини її пошукова потреба розвивається в складний конгломерат розумових здібностей і мотиваційних факторів, закладаючи психофізіологічну основу для творчості.

Такі дослідники, як С. Ладивір, виділяють три види пізнавальної активності у дітей дошкільного віку: репродуктивна і наслідувальна діяльність, в основному передбачає співпрацю з дорослими; пошуково-виконавча діяльність, що характеризується більш самостійним підходом і усвідомленою

залученістю в завдання і вирішення проблем; творча активність, що проявляється здатністю дитини ставити завдання і творчо їх вирішувати. Творчий рівень пізнавальної діяльності передбачає тривалі години залученості, почуття задоволення та вміння знаходити унікальні рішення [4].

Пізнавальна діяльність дітей дошкільного віку оцінюється за кількома критеріями, визначеними О. Брежневою: пізнавальна спрямованість, інтерес, ініціативність, самостійність, оригінальність [1].

Кожен критерій оцінки пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, за визначенням О. Брежневої, проливає світло на конкретні аспекти пізнавального розвитку дитини.

Когнітивна спрямованість: під пізнавальною спрямованістю розуміється природна схильність і готовність дитини займатися пізнавальною діяльністю. Вона передбачає зосередженість дитини на вивченні та розумінні навколишнього світу. Дитина з сильною когнітивною орієнтацією цікава і зацікавлена в дослідженні нового, задає питання і шукає інформацію. Вони виявляють бажання вчитися та активно взаємодіяти зі своїм оточенням, щоб отримати знання та розуміння.

Інтерес: інтерес до пізнавальної діяльності є найважливішим аспектом когнітивного розвитку дитини. Це відображає рівень залучення та ентузіазму дитини до навчання та отримання нових знань. Дитина, яка проявляє високий рівень інтересу, мотивована брати участь у різних пізнавальних завданнях і насолоджується процесом відкриття. Вони активно шукають можливості для навчання та цікавляться різними предметами та темами.

Ініціатива: ініціатива в пізнавальній діяльності означає здатність і готовність дитини взяти на себе ініціативу і самостійно ініціювати пізнавальні завдання та вирішення проблем. Діти з сильним почуттям ініціативи активно шукають відповіді на свої запитання, досліджують своє оточення та експериментують з новими ідеями. Вони самос-

тійні і демонструють почуття автономії у своїх когнітивних заняттях.

Незалежність: самостійність у пізнавальній діяльності пов'язана зі здатністю дитини працювати автономно, покладаючись на власні зусилля та ресурси для участі у навчанні та вирішенні проблем. Самостійна дитина впевнено досліджує нові концепції та з'ясовує речі самостійно. Вони демонструють почуття самостійності та самодостатності у своїх когнітивних починаннях.

Оригінальність: оригінальність у пізнавальній діяльності стосується здатності дитини творчо мислити та пропонувати інноваційні ідеї та рішення. Це передбачає мислення «нестандартно» та вираження унікальних точок зору на різні теми. Діти, які демонструють оригінальність, демонструють образне мислення і не бояться досліджувати нетрадиційні підходи до вирішення проблем.

Оцінюючи пізнавальну активність дитини, розгляд цих критеріїв може дати цінну інформацію про її когнітивний розвиток та тенденції до навчання. Кожен критерій відіграє значну роль у формуванні підходу дитини до пізнавальних завдань та її загального когнітивного зростання. Розуміючи ці аспекти, педагоги та батьки можуть ефективно підтримувати та розвивати когнітивний розвиток дітей, виховуючи любов до навчання та навички критичного мислення, які будуть служити їм протягом усього життя.

Т. Садова і А. Рудаков своїми дослідженнями виділили кілька ключових напрямків виховання пізнавальної активності у дітей дошкільного віку:

1. Залучення дітей до різних форм дослідницької та пошукової діяльності.

2. Збагачення змісту відповідних віку видів діяльності, таких як гра, мистецтво, фізична, практична та комунікативна діяльність.

3. Орієнтація на цілеспрямований розвиток сприйняття як початкового етапу формування уявних образів

дійсності.

4. Поєднання пізнавальної діяльності в рамках організованих форм діяльності, нерегульованої гри та самостійних пізнавальних занять.

5. Сприяння особистісній активності дітей дошкільного віку у навчально-пізнавальному процесі.

6. Індивідуалізація взаємодії педагога на основі рівнів пізнавальної активності.

7. Створення розвиваючого середовища, яке виховує у дітей допитливість, пізнавальний інтерес, ініціативність та самостійність [6].

Таким чином, проблема розвитку пізнавальної діяльності у дітей старшого дошкільного віку залишається актуальною в області психології та педагогіки. Очевидно, що пізнавальна діяльність починається в ранньому віці дитини і інтенсивно розвивається в подовженому дошкільному віці. Прояви пізнавальної активності розрізняються в різних видах діяльності і супроводжуються емоціями, що свідчить про єдність інтелекту і емоцій у дітей. Коли діти дорослішають, вони виявляють ознаки незалежності, саморегуляції та самоконтролю у своїх когнітивних заняттях.

Когнітивний інтерес відіграє значну роль у стимулюванні пізнавальної діяльності та стає більш стабільним, оскільки діти накопичують пізнавальний досвід. На це впливають знання, які вони набувають, і способи, якими вони їм представлені. Пізнавальна активність проявляється в діях дитини, спілкуванні, ставленні до себе, навколишньої дійсності. Характеризується ініціативою особистості і затребуваністю себе і оточуючих.

Тому розвиток пізнавальної активності у дітей дошкільного віку закладає міцний фундамент для їх майбутнього пізнавального розвитку в житті. Використання інноваційних технологій у навчальному процесі створює сприятливе середовище для виховання активної пізнавальної діяльності у дітей, дозволяючи при цьому діяти самостій-

но, досліджувати, експериментувати, творчо мислити, застосовувати раніше набуті знання та навички.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брежнєва О. Г. Формування пізнавальної активності у старших дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2018. № 2. С. 12-14.

2. Ільїна Н. М. Психологія творчості та обдарованості : навч. посіб. Київ : Університетська книга, 2018. 227 с.

3. Ладивір С. О. Дитина пізнає світ. *Вихователь методист дошкільного заклад*. 2017. № 10. С. 23-29.

4. Ладивір С. О. Пізнавальний розвиток старшого дошкільника. *Дошкільна освіта*. 2019. № 3 С.25 - 39.

5. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності: психологічні умови та дидактичні засоби. *Дошкільне виховання*. 2019. № 12. С. 7.

6. Садова Т. А. Рудакова А. О. Формування пізнавальної активності дошкільників як психолого-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 49–52.

7. Товкач І. Є. Індивідуальні особливості пізнавальної активності старших дошкільників : дис. ... канд. псих. наук. : 19.00.07. Київ, 2017. 203 с.

ПІЗНАВАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Магістрантка Б. В. Кириченко

Сучасні діти живуть в епоху інформатизації та комп'ютеризації та в умовах швидко мінливого життя від людини потрібно не тільки володіння знаннями, а й насамперед уміння добувати ці знання самому та оперувати ними, мислити самостійно та творчо.

Відповідно до Базового компоненту дошкільної осві-